

Katarzyna Krzak-Weiss

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-0741-3281

Józef Malinowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-8297-4604

Od Knuta Hamsuna do Hansa Christiana Andersena. Przyczynek do badań nad przekładami Czesława Kędzierskiego – zarys bibliografii*

„Kędzierski był prawdziwym tytanem pracy, który nie wypoczywał nigdy i zdawał się mieć niespożyte siły” [Leitgeber 1994: 152] – słowa Sławomira Leitgebera znakomicie oddają naturę jednej z ciekawszych, a zarazem nietuzinkowych (ze względu na przykuwającą uwagę efektowną, czarną brodę i noszoną miast krawata kokardę¹) postaci, które współtworzyły krajobraz kulturalny Poznania okresu dwudziestolecia międzywojennego. Czesław Kędzierski (1881–1946) zapisał się w dziejach stolicy Wielkopolski przede wszystkim jako wpływowy redaktor związany m.in. z „Orędownikiem” i „Kurierem Poznańskim”, publicysta oraz kierownik literacki Wydawnictwa Polskiego prowadzonego przez Rudolfa Wegnera. Aktywnie działał przy tym jako społecznik, angażując się w prace Towarzystwa Czytelni Ludowych. Doskonale znany był wówczas także jako Wujek Czesio – na antenie lokalnej rozgłośni radiowej

* This research was funded in whole or in part by National Science Centre, Poland, grant number 2021/41/B/HS2/00876. For the purpose of Open Access, the author has applied a CC-BY public copyright licence to any Author Accepted Manuscript (AAM) version arising from this submission.

¹ Na charakterystyczny wygląd Kędzierskiego zwraca uwagę niemal każdy autor, który o nim wspomina [zob. Wasylewski 1973: 118; Leitgeber 1994: 152].

opowiadał, jak wspominał zaprzyjaźniony z nim Stanisław Wasylewski, „zakochanej w nim młodzieży setki bajek i bajeczek polskich i wielkopolskich” [Wasylewski 1973: 118], które później publikował w licznych tomikach².

Nie mniejszą popularność przyniosły Kędzierskiemu tłumaczenia – zwłaszcza powieści Knuta Hamsuna oraz baśni Hansa Christiana Andresena – i to na nich pragniemy skupić się w niniejszym tekście. Od razu jednak wypada zastrzec, że naszym celem nie jest analiza filologiczna dokonanych przez niego przekładów. Ujęcie, jakie proponujemy, nie wkracza w obszary literaturoznawcze czy przekładoznawcze (choć może stanowić punkt wyjścia dla takich badań), ale bibliologiczne, a w szczególności bibliograficzne. Założeniem naszego artykułu jest bowiem zestawienie wszystkich przetłumaczonych przez Kędzierskiego tekstów – zarówno powieści, jak i krótszych form literackich (głównie opowiadań) rozproszonych zazwyczaj po różnych czasopismach³. Przyjęty przez nas porządek chronologiczny wyraźnie pokazuje okresy największej przekładowej aktywności Kędzierskiego, swój początek mającej już w pierwszych latach XX stulecia.

1. Heijermans, Dekker, Poe, Strindberg i von Perfall

Pierwsze doświadczenia translatorskie Kędzierski zdobył już w 1905 roku, podczas pobytu we Lwowie, dokąd udał się rok wcześniej. Początkowo przyjął posadę pomocnika księgarskiego w znanej księgarni wydawniczej Hermana Altenberga, a w 1905 roku, wraz z Janem Maniszewskim, otworzył własną księgarnię i skład nut przy placu Halickim 3⁴. I właśnie staraniem tej firmy ukazał

- 2 Były wśród nich m.in.: *Mysia wieża i inne polskie podania i powiastki* [Kędzierski (1927)], *Bajki polskie Wujka Czesia* [Kędzierski (1929)], *Mój ulubiony światek. Dziesięć bajek o zwierzętach* [Wujek Czesio (1931?)], *Ślicznotka i zacczarowany niedźwiedź* [Wujcio Czesio 1945].
- 3 Zestawienie to będzie przyczynkiem do pełnej bibliografii prac Kędzierskiego, którą autorzy niniejszego tekstu dołączą do aktualnie opracowywanej biografii tłumacza.
- 4 Chodzi o firmę Maniszewski i Kędzierski; jej współpracownikiem był m.in. Kornel Makuszyński.

się pierwszy przekład Kędzierskiego – utwór *Ahaswer. Jeden akt*⁵ autorstwa Hermana Heijermansa, holenderskiego pisarza, publicysty i dramatopisarza naturalisty.

Kolejne tłumaczenia powstały już po rozwiązaniu spółki (1906) i mającym miejsce krótko po tym powrocie Kędzierskiego do Poznania. W 1908 roku na łamach „Gońca Wileńskiego” ukazała się *Ornis. (Parabola)*, a w „Kurierze Poznańskim” z tego samego roku *Bajka o japońskim kamieniarzu* holenderskiego pisarza Eduarda Douwesa Dekkera (Multatuli)⁶. Rok później w drugim z wymienionych czasopism opublikowano dwa opowiadania Edgara Allana Poe’go: *Spotkanie* i *Straszliwą maskę*. Po kilkuletniej przerwie, w 1913 roku, wydano we wspomnianym periodyku kolejny przekład Kędzierskiego – tym razem był to utwór szwedzkiego autora Augusta Strindberga, *Żywiciel rodziny*.

Na uwagę zasługuje wybór tłumaczonych autorów. Szczególnie interesujący jest pierwszy pisarz, od którego utworu rozpoczął Kędzierski swą translatorską przygodę. Heijermans – dziś już nieco zapomniany, wówczas cieszył się sporą popularnością⁷. Niemal w tym samym czasie co *Ahaswer* ukazały się inne jego teksty, w tym dramaty przetłumaczone m.in. przez Jana Kasprówicza (*Nadzieja*, 1902), Adolfa Strzeleckiego (*Wnętrza (Służąca – Małżeństwo)*, 1905), Władysława Prokescha (*Ogniwa. Pogodne sceny z życia rodzinnego w czterech aktach*, [1906]), Juliusza Tennera (*Podpalacz*, 1908), Zofię Wojnarowską (*W przestrzeni*, 1908) czy Bronisławę Neufeldównę (*Miasto diamentów*, 1908)⁸. Co ciekawe,

5 Co ciekawe, książka ta była dostępna w sprzedaży m.in. w Księgarni Franciszka Raczkowskiego w Lublinie w cenie 30 kopiejek, o czym informowano na łamach „Przeglądu Bibliograficznego” [1906: 175].

6 Był to przekład z *De Geschiedenis van Woutertje Pieterse* [zob. Koch 2000: 180]. Również ten autor, podobnie jak Heijermans, doczekał się w owym czasie przekładów innych swoich dzieł na język polski, których dokonali m.in. Bronisława Neufeldówna (*Maks Havelaar*, 1903), Malwina Posner-Garfeinowa (*Wybór pism*, 1903) i Izabela Zielińska (*Kto z was bez winy...*, 1907).

7 O ówczesnej popularności Heijermansa świadczą nie tylko wydania jego utworów, ale także ich obecność na deskach polskich teatrów.

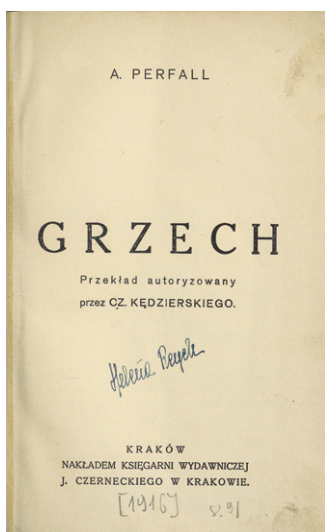
8 Warto zauważyć, że ostatnie polskie wydanie Heijermansa – *Nadzieja* w przekładzie Jana Kasprówicza (Warszawa 1949) – ukazało się pod koniec lat 40. ubiegłego stulecia.

sam Kędzierski powrócił do twórczości Heijermansa po latach, publikując w 1925 roku przekład *Podróży poślubnej* na łamach czasopisma „Krótkie Opowieści”.

Nietrudno też zauważyć, że początkowo Kędzierski tłumaczył utwory raczej skromne objętościowo. Nawet ten jedyny spośród nich, który ukazał się w formie książkowej, liczył tylko 24 strony. Niebawem przyszedł jednak czas na dłuższe formy.

2. Od *Żywiciela rodziny* do *Zwierciadła Japonki*

Pierwsza z nich, licząca 91 stron, opublikowana została krótko po przekładzie Strindbergowskiego *Żywiciela rodziny*. Chodzi o *Grzech* niemieckiego pisarza Antona von Perfalla, odbity w krakowskiej firmie wydawniczo-księgarskiej należącej do Jana Czerneckiego. Co ciekawe, był to jedyny utwór tego autora przetłumaczony na język polski.

Il. 1 Strona tytułowa *Grzechu* Antona von Pervalla w przekładzie Czesława Kędzierskiego

Źródło: Pervall [1916].

Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku Onoto Watanny, czyli Winnifred Eaton, kanadyjskiej pisarki i scenarzystki pochodzenia chińsko-brytyjskiego, której *Słowiczek japoński* w przekładzie Kędzierskiego ukazał się w 1922 roku w Poznaniu u Franciszka Gutowskiego. Rok później, nakładem tej samej

oficyny opublikowana została też inna książka będąca jedynym polskim przekładem – *Zwierciadło Japonki* Shingoro Takaishiego. W roku 1923 wydano także – tym razem u Gutowskiego – *Gejszę* Lafcadio Hearna, twórcy piszącego zarówno po angielsku, jak i po japońsku⁹. Autor ten był w Polsce zdecydowanie popularniejszy niż von Perfall i Eaton – już w 1906 roku wydano jego *Ko-ko-ro* (bez informacji o autorstwie przekładu), trzy lata później *Lotos*. *Rzut oka na nieznaną Japonię* (w tłumaczeniu D.Z. – [Dionizego Zalewskiego] [zob. Kluczevska-Wójcik 2016: 254]), w 1913 – *Bajki chińskie* (przełożone z angielskiego przez L.M. Brzozowską), a w 1924 – *Opowieści niesamowite i upiorne. Ze zbioru „Kwaidan”* (w tłumaczeniu Wacława Berenta)¹⁰.

Na tle wymienionych przekładów Kędzierskiego wyróżniają się dzieła opublikowane przez Gutowskiego. Łączy je nie tylko miejsce wydania, ale także japonizujący charakter, który doskonale wpisuje się w panującą już od schyłku XIX wieku modę na japońszczyznę¹¹.

3. „Krótkie Opowieści”

Analiza zestawienia dokonanych przez Kędzierskiego przekładów umożliwia wyodrębnienie aż sześciu pozycji opublikowanych przezeń na łamach „Krótkich Opowieści” – czasopisma literackiego wydawanego w Poznaniu. Co ciekawe, ukazały się jedynie trzy numery tego periodyku – wszystkie w 1925 roku. Miesięcznik ten, jak pisał w imieniu redakcji należący do niej Kędzierski, był

wynikiem palącej potrzeby chwili, i w głównej mierze inicjatywy Zarządu Głównego Towarzystwa Czytelni Ludowej

- 9 Pisząc w języku japońskim, Hearn posługiwał się nazwiskiem Yakumo Koizumi.
- 10 Hearn wydawany jest w Polsce również dzisiaj – zob. *Czerwony ślub i inne opowiadania* (2021), *Ko-ko-ro* (2021), *Lotos. Rzut oka na nieznaną Japonię* (2021), *Kwaidan. Demony japońskiego folkloru* (2023).
- 11 Więcej na ten temat pisały m.in. Agnieszka Kluczevska-Wójcik [2016] i Katarzyna Deja [2021]. Co ciekawe, druga z badaczek, przywołując różne tłumaczenia, w ogóle nie wspomina o Kędzierskim; podaje tylko, że „[w] bibliografiach widnieje jeszcze jedna pozycja wyglądająca na japońską: wydana po polsku w 1922 roku powieść *Słowiczek japoński* [...]” [Deja 2021: 116].

w Poznaniu. Poszliśmy tutaj przede wszystkim śladem Ameryki, gdzie istotnie mnóstwo ukazuje się tego rodzaju miesięczników, które tak wielką i zbawienną odgrywają rolę w walce z wszelką deprawacją ducha. [...] miesięcznik nasz będzie wydawał krótsze i dłuższe opowieści przede wszystkim wysoce zajmujące, emocjonalne. Przestrzegając jednak ściśle nasze założenia programowe, przeciwstawiać będziemy sensacji chorobliwej – sensację zdrową, brudom lektury brukowej – czystość zasad etycznych, charakterom nikczemnym – charaktery jasne i mocne, marnym elukubracjom pseudoliterackim – prawdziwe wartości literackie. [Kędzierski 1925: 3–4]

Założeniem twórców „Krótkich Opowieści” było zatem publikowanie utworów pisarzy wybitnych – zarówno rodzimych, jak i zagranicznych, nie tylko współczesnych, ale i dawniejszych.

Odpowiedzialny za redakcję nowego periodyku Kędzierski starał się zapoznać czytelników z twórczością różnych autorów. W pierwszym numerze opublikował zatem przekład *Rozbicia* Enrico Castelnuevo, włoskiego prozaika znanego już polskim odbiorcom z wydanych pod koniec XIX stulecia nowel, takich jak *Latawiec* (1898) czy *Ze wspomnień babuni* (1900). W drugim numerze zamieścił zaś *Artylerzystę* Selmy Lagerlöf, wybitnej szwedzkiej pisarki, pierwszej kobiety uhonorowanej literacką Nagrodą Nobla (1909), a także *Skrzypka i demona* autorstwa bliżej nieznanego (nieznanej) E. An Haack. Z kolei w trzecim numerze pojawiły się aż trzy przekłady samego Kędzierskiego, a mianowicie: *Walka* norweskiego dziennikarza i nowelisty Edvarda Welle-Stranda, *Szczęście w osadzie wyjców* Breta Harte’a, amerykańskiego pisarza i dziennikarza znanego z popularnych opowiadań o życiu kalifornijskich pionierów z czasów gorączki złota, oraz wspomniana już *Podróż poślubna* Heijermansa.

Bliższa współpraca połączyła Kędzierskiego także z innym poznańskim czasopiśmem o charakterze literacko-artystycznym: „Salonem Literackim” wydawanym w latach 1922–1924 pod redakcją Bolesława Koreywy. To na łamach tego tygodnika ukazały się przekłady *Jolanty* Barry’ego Paina, angielskiego dziennikarza, pisarza

i poety, oraz *Raju zwierząt* francuskiego pisarza, poety i krytyka literackiego Francisa Jammes'a (oba w 1922 roku).

II. 2 *Raj zwierząt* Francisa Jammes'a w przekładzie Czesława Kędzierskiego – fragment

Źródło: Jammes 1922: 13.

Kilka lat później podobną współpracę Kędzierski nawiązał z „Tęczę” – innym poznańskim czasopiśmie literackim, publikowanym od 1927 do 1939 roku, początkowo jako tygodnik, a z czasem (od 1931) miesięcznik [Sroczyńska 1985: 477]. To w nim w 1932 roku zamieścił przekład utworu duńskiego pisarza i eseisty Hermana Banga pt. *Koledzy* (1932), a rok później *Miłość z przeszłości* Alfreda Hedenstierny, szwedzkiego autora tworzącego pod pseudonimem Sigurd. Warto wspomnieć, że u schyłku XIX wieku w Polsce ukazały się tłumaczenia jego dzieł: *Sprzedany sierota*, *Pamiętniki radcy Jönsona* (1897), *Humoreski* (1898) oraz *Donna Elvira i inne humoreski* (1905). W „Tęczy” Kędzierski zmieścił też dwie krótkie formy Knuta Hamsuna – norweskiego pisarza, laureata literackiej Nagrody Nobla (1920) za powieść *Błogosławieństwo ziemi*¹².

12 Jeden z członków komisji noblowskiej uzasadnił ten wybór, porównując twórczość Hamsuna do twórczości Hezjoda. Więcej na temat słynnego Norwega pisali m.in. Stefan Kołaczkowski [1923a: 344–361; 1923b: 34–53] i Aleksander Rogalski [1981].

4. Knut Hamsun

To właśnie *Błogosławieństwo ziemi* było pierwszym z wielu tekstów Hamsuna, które trafiły na warsztat Kędzierskiego, od lat zafascynowanego twórczością Norwega, z którą tłumacz po raz pierwszy zetknął się już w 1905 roku, czytając powieść *Głód* [Wasylewski 1931: 5]¹³. Ta lektura wywarła na Kędzierskim tak duże wrażenie, że – jak pisał Tadeusz Kraszewski:

Młody zapaleńiec wyuczył się języka norweskiego, aby ukazujące się nowe tomy ukochanego pisarza czytać zaraz po wyjściu z druku, nie czekając na przekłady. A gdy ukazało się *Błogosławieństwo ziemi*, szczytowe bodaj hamsunowskie arcydzieło, [...] mógł już sam, czuł się do tego należycie przygotowany, podjąć się tłumaczenia. [Kraszewski 1937: 80]

Przełożone przez „młodego zapaleńca” *Błogosławieństwo ziemi*¹⁴ wydane zostało zatem w 1922 roku jako tom 12 popularnej i cennej serii Biblioteka Laureatów Nobla firmowanej przez Wydawnictwo Polskie, w którym – notabene – Kędzierski pełnił funkcję kierownika literackiego. Ta sama oficyna w 1928 roku opublikowała utwór *Misteria*, rok później powieść *Włóczęgi*, w 1930 roku zbiór zatytułowany *Pan. Wiktor. Marzyciele*, a w roku kolejnym *Augusta powsinogę*. Ostatnim tytułem Hamsuna wydanym przez firmę Rudolfa Wegnera była powieść *A życie toczy się dalej* (1938). Podobnie jak wcześniejsze przekłady ukazała się ona we wspomnianej serii Biblioteka Laureatów Nobla¹⁵.

13 Warto dodać, że utwór ten po raz pierwszy wydano w Polsce w 1892 roku w oficynie Teodora Paprockiego i Spółki w Warszawie. Niestety nie wiadomo, kto był autorem przekładu na język polski.

14 Ze wszystkich hamsunowskich tłumaczeń dokonanych przez Kędzierskiego to wydawano najchętniej, o czym świadczy liczba jego edycji (zob. aneks). Warto zauważyć, że w 1999 roku utwór ten doczekał się drugiego przekładu – autorstwa Anny Marciniakówny. Tłumaczenie to wyparło wersję Kędzierskiego. Po raz ostatni *Błogosławieństwo ziemi* w jego przekładzie ukazało się bowiem staraniem Ludowej Spółdzielni Wydawniczej w 1986 roku.

15 Wydawnictwo Polskie położyło trwale zasługi dla popularyzowania literatury skandynawskiej. Rudolf Wegner, wspierany przez Czesława Kędzierskiego, przy wyborze przekładanych dzieł kierował się ambicją udostępnienia czytelnikowi

- II. 3 *Aleksander i Leonarda*. Nowela Knuta Hamsuna w przekładzie Czesława Kędzierskiego

Źródło: Hamsun 1934: 16.

Poza dłuższymi formami Kędzierski przetłumaczył też sporo krótszych utworów Hamsuna, które zamieszczone zostały na łamach czasopism – m.in. „Salonu Literackiego” (*Głos życia*, 1922), „Tęczy” (*Strach*, 1932; *Upiór. Z małych przygód*, 1933) czy „Ilustracji Polskiej” (*Aleksander i Leonarda. Nowela*, 1934). Tłumacz potwierdził tym samym słowa przywołanego już Kraszewskiego, który pisał,

[ż]e, przeczytawszy *Głód*, czy *Błogosławieństwo ziemi* można się Hamsunem zachwycić, entuzjasmować, że można dzieło pisarza przeżywać – to jasne, nie wymaga komentarza. Ale na to, by entuzjazm przetrwał lata całe, by wyrażał się nie tylko w słownym uwielbieniu, ale w czynie – to już trzeba koniecznie znaleźć we własnym sercu współodzwieczające struny, trzeba tę tamtą twórczość uważać jako własną częśćkę, częśćkę własnych umiłowań, częśćkę samego siebie. [Kraszewski 1937: 82]

polskiemu utworów najpiękniejszych, najbardziej wartościowych pod względem artystycznym i poznawczym. Dzięki współpracy z oddanymi przyjaciółmi Skandynawii, popularyzatorami i tłumaczami, m.in.: Leopoldem Staffem, Leo Belmontem, Marcelim Tarnowskim, Janiną Mortkowiczową i Arturem Górskim, w serii Biblioteka Laureatów Nobla ukazały się dzieła wielu wybitnych autorów [zob. Nawrocki 1985: 14].

II. 4 *Strach* Knuta Hamsuna
w przekładzie Czesława
Kędzierskiego

Źródło: Hamsun 1932: 9.

Entuzjazm ten nie udzielił się wielu oceniającym translatorskie dokonania Kędzierskiego. Jego redakcyjni koledzy – wspomniani już Wasylewski i Kraszewski – byli jednak wręcz zachwyceni tymi przekładami. Według pierwszego z nich:

Jak dobre wino klarowna i jak bochen razowca pożywna jest polszczyzna Kędzierskiego. Umiejętna, żwawa a spokojna. A przede wszystkim uczciwie wierna oryginałowi. Chwyta dobrze ukrytą melodię w słowie Hamsuna i tej jakiś drapiący ironiczny obrzask końcowy jego stylu. [Wasylewski 1931: 6]

Z kolei zdaniem drugiego:

Najlepszym sprawdzianem jej [pracy Kędzierskiego – K.K.W. i J.M.] jakości jest to, że lektura gotowego już i wydrukowanego dzieła nie zdradza zupełnie włożonego w jego tłumaczenie wysiłku. Język przekładu jest czysty i potoczny; czytelnik nie zahacza się o żadne nierówności i usterki. Ot, płynie gładko tok opowiadania korytem równym, nurtem przejrzystym. Tak samo musi się czytać Hamsuna w oryginale. Przy lekturze nie odczuwa się żadnej przegrody, żadnego pośrednictwa pomiędzy autorem i czytelnikiem. [Kraszewski 1937: 82]

Zgoła inaczej pracę Kędzierskiego oceniła Irena Krzywicka, określając go mianem „pretensjonalnego tłumacza”, a jego przekład „zbrodnią dokonaną na powieści Hamsuna” [Krzywicka 1931: 3]¹⁶. W jej opinii:

Książka [*August Powsinoga* – K.K.W. i J.M.] tłumaczona jest ohydną gwarą, rzekomo ludową, w rzeczywistości wymyśloną naprędce przez p. Kędzierskiego. O ile wiem, Hamsun nie pisze gwarą, z wyjątkiem słów, które wkłada w usta wieśniaków. Tu autor i wszystkie postacie mówią jednakowo, jednakowym językiem z nieprawdziwego i niegramatycznego zdarzenia. Niezrozumienie znaczenia słów, niewłaściwe ich stosowanie, dziwolągi językowe, pokraczność budowy zdania, nonsensy, niczego tam nie brak. [...] Cóż zostało z pięknej powieści Hamsuna? Żaloszny, potworny strzęp. [Krzywicka 1931: 3]

Co ciekawe, mimo tak krytycznych recenzji dzieła norweskiego noblisty w przekładzie Kędzierskiego nadal są wznawiane – ostatnie wydanie (powieść *Włóczęgi*) ukazało się w 2023 roku.

5. Andersen Kędzierskiego

Równie rozbieżnych opinii doczekały się sporządzone przez Kędzierskiego przekłady baśni Hansa Christiana Andersena. One także – choć w porównaniu z hamsunowskimi o wiele mniej liczne – przysporzyły tłumaczowi za życia dużej sławy¹⁷. Pierwszym tekstem duńskiego bajkopisarza, który trafił na warsztat translatorski Kędzierskiego, była baśń *O dziewczynce, która nadepnęła chleb*, opublikowana w 1929 roku na łamach czasopisma „Wielkopolska Ilustracja”¹⁸, drugim zaś wydany w 1946 roku staraniem Księgarni

16 Swoją opinię Krzywicka wyraziła konkretnie w odniesieniu do *Augusta Powsinogi*.

17 Warto nadmienić, że z uwagi na znaczną liczbę własnych bajek Kędzierski nazywany był przez współczesnych polskim Andersenem [zob. Wasylewski 1973: 118; Leitgeber 1994: 152].

18 Jak podaje Kraszewski, przekład tej bajki został też wyemitowany w radiu i spotkał się z entuzjastycznym odbiorem słuchaczy Wujka Czesia [zob. Kraszewski 1937: 82].

Zdzisława Gustowskiego zbiór baśni, w którym zresztą znalazł się także i ów pierwszy utwór¹⁹.

- Il. 5 O dziewczynce,
która nadepnęła na
chleb Hansa
Christiana Ande-
sen w przekładzie
Czesława Kędzier-
skiego – fragment
Źródło: Andersen 1929: 13.

Co ciekawe, w opracowaniu Zdzisławy Brzozowskiej poświęconym polskiej recepcji wydawniczej Andersena poznańskie wydanie doczekało się jedynie lakonicznych wzmianek, w których próżno doszukiwać się oceny pracy Kędzierskiego [Brzozowska 1970: 63–64, 104]. Tego zadania podjęła się za to autorka najnowszego przekładu utworów duńskiego pisarza – Bogusława Sochańska, która bez ogródek wskazała, że „[t]łumaczenie Kędzierskiego świadczy o zupełnym niezrozumieniu stylu Andersena” [Sochańska 2011: 101]. I choć w żaden sposób nie uzasadniła tej krytycznej uwagi, to warto pamiętać, że andersenowskich przekładów pióra nadwarciańskiego tłumacza nigdy już nie wznowiono.

19 Oprócz niego w zbiorze zamieszczono także: *Historię pewnej jodelki*, *Dzielnego żołnierzyka cynowego*, *Prawdziwą księżniczkę*, *Paluszkę*, *Pastuszkę i kominiarczyka*, *Aniola*, *Dziewczynkę z zapalkami*, *Brzydkie kaczątko*, *Bociany*, *Słowika cesarza chińskiego*, *Dzikie łabędzie* i *Królową sniegu*.

6. Podsumowanie

Poza nielicznymi głosami krytycznymi dokonania translatorskie Kędzierskiego oceniano zazwyczaj bardzo pozytywnie. Podkreślano, że swoje przekłady sporządzał niezwykle sumiennie i starannie [Leitgeber 1994: 152; Koch 2000: 181]. I cóż z tego, że na ogół tłumaczył z języka niemieckiego, a nie z oryginału? Języka norweskiego nie znał przecież na tyle dobrze, by móc opierać się tylko na nim [Koch 2000: 181]²⁰.

Warto zauważyć, że wśród ulubionych autorów Kędzierskiego wyraźnie dominowali twórcy skandynawscy. Nie było to jednak zjawisko odosobnione – wręcz przeciwnie: zainteresowanie owym kręgiem kulturowym znakomicie wpisywało się w ówczesne tendencje. W latach międzywojennych, zarówno z powodów politycznych, jak i ze względów czysto artystycznych, zainteresowanie Skandynawią oraz dorobkiem literackim tamtejszych pisarzy było bardzo duże. Wyrazy uznania wobec tej twórczości znajdziemy m.in. w opiniach Marii Dąbrowskiej czy Jarosława Iwaszkiewicza [Nawrocki 1985: 14]. Co więcej:

Dobór dzieł wybieranych do przekładu już wówczas nie był wyłącznym skutkiem interesownych wyliczeń prywatnych nakładców; w znacznym stopniu kierowano się ambicją przyswojenia czytelnikowi polskiemu utworów najpiękniejszych, najbardziej wartościowych artystycznie i poznawczo. [Nawrocki 1985: 14]

Wśród autorów cieszących się największą poczytnością znaleźli się zatem zarówno tłumaczeni przez Kędzierskiego Heijermans, Hamsun, Lagerlö i Hedenstierna, jak i Henrik Pontoppidan czy Karl Gjellerup [Nawrocki 1985: 12], których teksty doczekały się przekładów Józefy Klemensiewiczowej, Wandy Daleckiej czy Franciszka Mirandoli.

Zaznaczyć też należy, że przywołane powyżej utwory stanowią najpewniej tylko część translatorskiego dorobku Kędzierskiego. Jak

20 Tłumaczenie za pośrednictwem innego języka było zresztą niegdyś powszechnie praktykowane.

bowiem wspominał Wasylewski, opisując przyjaciela, „chwili wolnej na czytanie i pisanie nie było nigdy, zostawała praca tłumacza” [Wasylewski 1973: 119]. Niektóre przekłady ulec bowiem mogły zniszczeniu podczas działań wojennych. Dotyczy to zwłaszcza tych opublikowanych na łamach czasopism, które wszak jeszcze bardziej niż książki były narażone na zatrącenie.

W zamieszczonym na s. 201–203 aneksie zawierającym bibliografię przekładów Kędzierskiego zabrakło jednej pozycji, w niektórych katalogach przypisywanej temu tłumaczowi [zob. Katalog BN 2025]. Chodzi o książkę szwedzkiego zoologa i etnografa Erica Georgera Mjöberga: *Borneo. W krainie łowców głów*, wydaną w Warszawie w serii Biblioteka Podróży Egzotycznych. Naszym zdaniem pod inicjałami K.Cz., widniejącymi na karcie tytułowej, nie kryje się jednak Czesław Kędzierski, mimo że i czas powstania szwedzkiego oryginału, i krąg kulturowy, z którego pochodził, odpowiadają translatorskiemu *oeuvre* poznańskiego tłumacza. Bo choć zdarzało mu się nie podpisywać swych prac pełnym imieniem i nazwiskiem, to konsekwentnie stosował inicjały Cz.K. Nieuwzględnienie tej pozycji nie zmienia wszelako faktu, że pozostałe dokonania Kędzierskiego w zakresie przekładu budzą duży szacunek, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę szereg innych jego aktywności.

Aneks

Bibliografia przekładów Czesława Kędzierskiego

1905

1. Heijermans Herman, *Ahaswer. Jeden akt*, Lwów: Maniszewski i Kędzierski.

1908

2. Dekker Eduard Douwes, *Ornis. (Parabola)*, „Goniec Wileński Polityczny, Społeczny i Literacki”, nr 213, s. 2.
3. Dekker Eduard Douwes, *Bajka o japońskim kamieniarzu*, „Kurier Poznański”, nr 134, s. 1.

1909

4. Poe Edgar Allan, *Spotkanie*, „Kurier Poznański”, nry 25–29.
5. Poe Edgar Allan, *Straszliwa maska*, „Kurier Poznański”, nr 144, s. 3; nr 145, s. 1–2.

1913

6. Strindberg August, *Żywiciel rodziny*, „Kurier Poznański”, nr 291, s. 2–3; nr 292, s. 5–6.

[1916]

7. Perfall Anton von, *Grzech*, Kraków: J. Czernecki.

1922

8. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi. Powieść*, Lwów–Poznań: Wydawnictwo Polskie. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 12)
9. Jammes Francis, *Raj zwierząt*, „Salon Literacki”, z. 3, s. 13.
10. Hamsun Knut, *Głos życia*, „Salon Literacki”, z. 2, s. 12–13.
11. Pain Barry, *Jolanta*, „Salon Literacki”, z. 1, s. 12.
12. Watanna Onoto, *Słowiczek japoński. Powieść*, Poznań: F. Gutowski. (Biblioteka Beletrystyczna)

1923

13. Takaishi Shingoro, *Zwierciadło Japonki*, Poznań: nakładem Księgarni F. Gutowskiego.
14. Hearn Lafcadio, *Gejsza*, Poznań: nakładem Księgarni F. Gutowskiego.

1925

15. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi. Powieść*, Lwów–Poznań: Wydawnictwo Polskie, wyd. 2. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 12)
16. Castelnovo Enrico, *Rozbicie*, „Krótkie Opowieści”, nr 1, s. 101–106.
17. Lagerlöf Selma, *Artylerzysta*, „Krótkie Opowieści”, nr 2, s. 46–49.
18. An Haack E., *Skrzypek i demon*, „Krótkie Opowieści”, nr 2, s. 119–122.

19. Welle-Strand Edvard, *Walka*, „Krótkie Opowieści”, nr 3, s. 18–24.
20. Harte Bret, *Szczęście w osadzie Wyjćów*, „Krótkie Opowieści”, nr 3, s. 53–61.
21. Heijermans Herman, *Podróż posłubna*, „Krótkie Opowieści”, nr 3, s. 70–73.

1928

22. Hamsun Knut, *Misterja*, Poznań: Wydawnictwo Polskie.

1929

23. Andersen Hans Christian, *O dziewczynce, która nadepnęła na chleb*, „Wielkopolska Ilustracja”, nr 32, s. 13; nr 33, s. 17.
24. Hamsun Knut, *Włóczęgi. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Polskie. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 67)

1930

25. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Polskie, wyd. 3. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 12)
26. Hamsun Knut, *Pan. Wiktoria. Marzyciele*, przedmowa St. [Stanisława] Wasylewskiego, Poznań: Wydawnictwo Polskie. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 73)

1931

27. Hamsun Knut, *August Powsinoga. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Polskie. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 76)
28. Horler Sydney, *Ajent wywiadu. Powieść sensacyjna*, Warszawa: Mrówka.

1932

29. Bang Herman, *Koledzy*, „Tęcza”, nr 10, s. 57–59.
30. Hamsun Knut, *Strach*, „Tęcza”, nr 2, s. 9–12.

1933

31. Hamsun Knut, *Upiór. Z małych przygód*, „Tęcza”, nr 11, s. 25–28.
32. Hamsun Knut, *Z „Błogosławieństwa ziemi”*, w: *Panteon wielkich twórców poezji i prozy*, t. 2, red. Stanisław Lam, Warszawa: nakładem Księgarni Trzaski, Everta i Michalskiego, s. 466–468.
33. Hedenstierna Alfred, *Miłość z przeszkodami*, „Tęcza”, nr 10, s. 36–38.
34. [Aage Christian Alexander Robert, książę Danii], *Życie twarde lecz piękne. Głos o Legii Cudzoziemskiej. Opowiadanie księcia Aage*, „Tęcza”, nr 10, s. 33–35.

1934

35. Hamsun Knut, *Aleksander i Leonarda. Nowela*, „Ilustracja Polska”, nr 33, s. 16–17.

1938

36. Hamsun Knut, *A życie toczy się dalej. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Polskie. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 80)

1939

37. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Polskie, wyd. 3. (Biblioteka Laureatów Nobla, t. 12)

1946

38. Andersen Hans Christian, *Baśnie*, Poznań: Księgarnia Zdzisław Gustowski.

1957

39. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi*, przedm. Aleksander Rogalski, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie. (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich)
40. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi* (fragm.), „Dziennik Zachodni”, nr 83, s. 4.
41. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi* (fragm.), „Gazeta Poznańska”, nr 148, s. 7.
42. Hamsun Knut, *Włóczęgi. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie. (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich)

1958

43. Hamsun Knut, *A życie toczy się dalej. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie. (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich)
44. Hamsun Knut, *August Powsinoga. Powieść*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie. (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich)

1959

45. Hamsun Knut, *Pan. Wiktoria*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie. (Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich)

1973

46. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi*, wyd. 2, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

[1985]

47. Hamsun Knut, *Pan. Wiktoria*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych. Zakład Wydawnictw i Nagrań.

1986

48. Hamsun Knut, *Błogosławieństwo ziemi*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

1989

49. Hamsun Knut, *Wiktoria. Historia pewnej miłości*, Warszawa: Książka i Wiedza.

2019

50. Hamsun Knut, *Pan. Wiktoria. Marzyciele*, Poznań: Zysk i S-ka.

2023

51. Hamsun Knut, *Włóczęgi*, Kraków: Vis-à-vis Etiuda.

Bibliografia

Literatura

- Brzozowska Zdzisława (1970), *Andersen w Polsce. Historia recepcji wydawniczej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Deja Katarzyna (2021), *Polski japonizm literacki 1900–1939*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Katalog BN (2025), <https://tiny.pl/6wb4hgr8> [dostęp: 10.08.2024].
- Kędzierski Czesław (1925), *Od redakcji*, „Krótkie Opowieści”, nr 1.
- Kędzierski Czesław, opowiedział ([1927]), *Mysia wieża i inne polskie podania i powiastki*, Wydawnictwo Polskie, Lwów.
- Kędzierski Czesław ([1929]), *Bajki polskie Wujka Czesia*, z 8 ilustracjami kolorowymi Tadeusza Lipskiego, ze wstępem Stan. Wasylewskiego, Wydawnictwo Polskie, Poznań.
- Kluczeńska-Wójcik Agnieszka (2016), *Japonia w kulturze i sztuce polskiej końca XIX i początków XX wieku*, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Warszawa.
- Koch Jerzy (2000), *Multatuli (1820–1887) w Polsce. Próba historycznoliterackiej analizy przebiegu recepcji na przełomie XIX i XX wieku*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Kołaczkowski Stefan (1923a), *Knut Hamsun (I)*, „Przegląd Warszawski”, t. 2, nr 21.
- Kołaczkowski Stefan (1923b), *Knut Hamsun (II)*, „Przegląd Warszawski”, t. 3, nr 22.
- Kraszewski Tadeusz (1937), *Wujek Czesio i Czesław Kędzierski*, „Wici Wielkopolskie”, nr 11/12.
- Krzywicka Irena (1931), *Trzy przekłady*, „Wiadomości Literackie”, nr 50.
- Leitgeber Sławomir (1994), *Poznańskie impresje. Miasto. Ludzie. Obyczaje*, Akademia, Poznań.
- Nawrocki Witold (1985), *Klasycy i współcześni. Szkice o prozie skandynawskiej XIX i XX wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- „Przegląd Bibliograficzny” (1906), nry 8–9.
- Rogański Aleksander (1981), *Knut Hamsun*, oprac. graf. Jan Bokiewicz, Czytelnik, Warszawa.
- Sochańska Bogusława (2011), *Czy potrzebny był nowy przekład baśni Andersena?*, „Przekładaniec”, nry 22–23.
- Sroczyńska Krystyna (1985), „*Tęcza*”, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, red. Julian Krzyżanowski, PWN, Warszawa.
- Suchodolska Ewa, Żydanowicz Zofia (1971), *Bibliografia polskich przekładów z literatury pięknej krajów skandynawskich do roku 1969 włącznie*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Wasylewski Stanisław (1931), *Czesław Kędzierski i jego Hamsun*, „Tęcza”, nr 47.

Wasylewski Stanisław (1973), *Wspomnienia i szkice znad Warty*, przygotował z rękopisu do druku oraz opatrzył przedmową i przypisami Witold Nawrocki, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Wujek Czesio [właśc. Czesław Kędzierski] ([1931?]), *Mój ulubiony światek. Dziesięć bajek o zwierzętach*, Wydawnictwo Polskie, Poznań.

Wujcio Czesio [właśc. Czesław Kędzierski] (1945), *Ślicznotka i zaczarowany niedźwiedź*, il. A. [Adam] Bilski, Księgarnia Zdzisława Gustowskiego, Poznań.

Źródła ilustracji

Andersen Hans Christian (1929), *O dziewczynce, która nadepnęła na chleb*, przeł. Czesław Kędzierski, „Wielkopolska Ilustracja”, nr 32, <https://tinyurl.com/yzczj7vf> [dostęp: 16.09.2025].

Hamsun Knut (1932), *Strach*, przeł. Czesław Kędzierski, „Tęcza”, nr 2, <https://tinyurl.com/5n798mau> [dostęp: 16.09.2025].

Hamsun Knut (1934), *Aleksander i Leonarda. Nowela*, przeł. Czesław Kędzierski, „Ilustracja Polska”, nr 33, <https://tinyurl.com/398fjuv9> [dostęp: 16.09.2025].

Jammes Francis (1922), *Raj zwierząt*, przeł. Czesław Kędzierski, „Salon Literacki”, z. 3, <https://tinyurl.com/5t455xrd> [dostęp: 16.09.2025].

Pervall Anton von ([1916]), *Grzech*, przeł. Czesław Kędzierski, Kraków, <https://tinyurl.com/4hpedzvb> [dostęp: 16.09.2025].

Katarzyna Krzak-Weiss, Józef Malinowski

From Knut Hamsun to Hans Christian Andersen. Introduction to Research on Czesław Kędzierski's Translation – an Outline of a Bibliography

This article presents the translations of Czesław Kędzierski, one of the more interesting and prominent co-creators of Poznań's cultural scene in the interwar period. This once famous and now almost forgotten editor, journalist, fairy tale writer was also a translator most renowned for his translations of the Norwegian writer Knut Hamsun, published by Wydawnictwo Polskie.

Keywords: Czesław Kędzierski; translation; bibliography; Knut Hamsun; Hans Christian Andersen.

Katarzyna Krzak-Weiss – dr hab., profesorka uczelni na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; literaturoznawczyni i historyk sztuki; redaktorka naczelna Wydawnictwa „Poznańskie Studia Polonistyczne”. Interesuje się historią książki i grafiki książkowej, zwłaszcza czasów dawnych, ale również XIX i XX wieku. Jest autorką artykułów o typografii i ilustracji książkowej, a także monografii poświęconych sygnetom polskich drukarzy od XV do połowy XVII wieku. oraz wyposażeniu graficznemu modlitewników *Hortulus animae* i redaktorką serii prezentującej rękopiśmienne modlitewniki iluminowane powstałe w kręgu Stanisława Samostrzelnika. Członkini Zespołu ds. Badań nad Literaturą i Kulturą Dziecięcą WFPiK UAM realizującego projekt naukowy *Pół wieku polskiej literatury dziecięcej. Twórczość dla dzieci w kręgu władzy i produkcji kulturowej: odbiorca literatury – literatura jako odbiorca*. Adres e-mail: weiss@amu.edu.pl.

Józef Malinowski – doktor nauk humanistycznych, kieruje Biblioteką Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej im. J.T. Pokrzywniaka. Zajmuje się historią nauki, biografistyką i regionalistyką. Autor książki o prof. Stefanie Dąbrowskim – lekarzu, biochemiku, rektorze Uniwersytetu Poznańskiego. Wspólnie z prof. Stanisławem Sierpowskim opracował cztery tomy pt. *Doktorzy honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* (2014–2020) oraz książkę *Sylwetki sławnych i zasłużonych absolwentów UAM* (2019). Członek Zespołu ds. Badań nad Literaturą i Kulturą Dziecięcą WFPiK UAM realizującego projekt naukowy *Pół wieku polskiej literatury dziecięcej. Twórczość dla dzieci w kręgu władzy i produkcji kulturowej: odbiorca literatury – literatura jako odbiorca*. Adres e-mail: jozefm@amu.edu.pl.